

Vzpomínky 1990

První se na Komenského fakultě ozvali studenti. Byl jsem v Písku, kam jsem hne v prvních dnech po 17. listopadu odjel tak říkajíc hlídat psa, protože sestřenice musela narychlo do nemocnice a pes nemohl zůstat v domě sám. Ale nehlídal jsem dlouho a musel jsem zpět do Prahy: slíbil jsem stávkujícím studentům jak na theologické, tak (brzo potom) na filosofické fakultě, že k nim přijdu, abych si s nimi pohovořil. Z obou fakult mi volali do Písku, protože dostali číslo od manželky, která zůstala v Praze. Zeť Karel pro mne a pro psa přijel a tak jsem se v nemocnici se sestřenicí rozloučil, slíbil jsem, že zas přijedu, jako to bude možné (pochopitelně jsem jí vylíčil, co se děje a přinesl jsem jí malé rádio, aby to všechno mohla sledovat) a vrátil jsem se do Prahy.

Byl to zvláštní dojem, když jsem se ocitl mezi studenty theologie, ale ještě silnější byl zážitek z návštěvy na fakultě filosofické. Naposled jsem na fakultě, která stojí na náměstí (tehdy ještě Rudoarmějců, dnes Jana Palacha) čelem k mostu a k Hradu v blízkosti Rudolfiny, Umělecko-průmyslové školy, Umělecko-průmyslového muzea a nedaleko staroměstského židovského hřbitova a na níž jsem vystudoval velkou filosofii a malou sociologii a zakončil před 37 lety doktorátem, byl několikrát v šedesátých letech na pozvání Milana Machovce. Machovec si na fakultě prosadil otevřený seminář, kam mohli jako hosté chodit a kde dokonce mohli diskutovat také křesťansky orientovaní zájemci (chodilo nás tam hned několik, kdo jsme organizovali ekumenický seminář v Jirchářích, který se od počátku šedesátých let v malém rozměru nějaký čas konal přímo u profesora Hromádky v jeho bytě v Moravské ulici, pak se přesunul do Jirchář a postupně nabyl ekumenického charakteru díky živé, aktivní účasti řady katolíků, ale také husitů a dalších. Machovec si na fakultu zval mj. také významné představitele katolické theologie; vzpomínám si zejména na prof. Rahnera a doc. Metzke, který přijel s ním a potom přednášel také v Jirchářích. Ovšem kromě těch několika podvečerů v Machovcově semináři jsem nikdy na filosofické fakultě nebyl; když jsem tam nyní v oněch pohnutých dnech na počátku nového, teprve nově se rodícího politického období přišel, dýchla na mne ona atmosféra z doby studií. A tak není divu, že jsem se ani chvíli nerozmyslel, když o nějaký čas později zavolal tehdy ještě docent Sobotka a zeptal se mne, chtěl-li bych jít na filosofickou fakultu přednášet. Ani jsem si nevyžádal žádnou lhůtu a rovnou jsem řekl, že ano. Navštívil jsem totiž nedlouho předtím Filosofický ústav ČSAV a ke své smůle jsem hned v vchodu potkal dr. Javůrku a potom v prvním poschodí doc. Filipce - a udělalo se mi trochu špatně od žaludku. Situaci na Filosofické fakultě jsem tak zblízka neznal, a tak jsem byl velice nakloněn se do Akademie nevracet (i když jsem si pochopitelně nedělal žádné velké iluze o tom, že by to tam bývalo bylo všechno o moc lepší). A skutečně jsem začal přednášet téměř od samého počátku letního semestru, přesně od začátku března 1990.

Studentům theologie na Komenského fakultě jsem ovšem hned na začátku slíbil, že budu ochoten přednášet filosofii, pokud budu fakultou vyzván (na prof. Ondrovi jsem si musel zvlášť vyžádat, aby mi pozvání dal písemně). Mezitím se ovšem na Komenského bohoslovecké fakultě rozjela činnost rehabilitační komise, jejímž předsedou se stal starozákonník a religionista prof. Jan Heller. Bylo třeba rehabilitovat řadu studentů, kteří byli v minulých letech z fakulty vyloučeni, řadu těch, kteří podali disertační práce, ale z politických důvodů nebyli připuštěni ke zkouškách, atd. Tak se začal projednávat také můj případ. Byl to ostatně čerstvě jmenovaný profesor Heller, který mne nedlouho před prázdninami roku 1970 navštívil a vyzval, abych co nejrychleji (jeho představa tehdy byla tak do 14 dní) předložil habilitační práci, abych od podzimu mohl začít přednášet filosofii. Heller byl tehdy jako nově jmenovaný profesor religionistiky pověřen mj. také přednášením filosofie (marxismus byl jako obor na theologické fakultě v roce 1968 zrušen). Heller sice zdaleka není ve filosofii diletantem, ale přece jen chtěl mít pro tuto disciplínu samostatného docenta. Tenkrát jsem se ujistil, že to není jen Hellerova individuální akce (mluvil jsem o tom krátce s tehdejší děkanem Součkem) a tuto nečekanou příležitost jsem vlastně přivítal, protože mi bylo zcela jasné, že za nové situace bude mé setrvání v Akademii nemyslitelné. Součkovo období však končilo, novým děkanem byl zvolen Dobiáš a ten si ještě na počátku prázdnin, tj. ještě před svým nástupem do funkce, vyžádal od prof. Lochmana, který se nevrátil domů a zůstal v Basileji, posudek na mou habilitační práci. Jednání se tím oddálilo, o prázdninách vystřídal na ministerstvu dr. Kadlecovou opět dr. Hruža, toho se pak Dobiáš zeptal, může-li být zahájeno habilitační řízení - a dozvěděl se pochopitelně, že se mnou nikoliv. K úlevě všech bylo zjištěno, že tajemnice fakulty, Zuzana Lucinová, ani mou podanou práci řádně nezapsala, takže došlo nejen k tomu, že habilitační řízení nebylo zahájeno, ale fakulta mi vůbec nic nesdělila a na podání práce prostě nereagovala: všichni se tvářili, jako bych nic nepodal. Jen doc Heller mi o tom tenkrát soukromě něco řekl, ale buď o Lochmanově posudku pomlčel, nebo o něm ani sám nevěděl.

Rehabilitační komise s prof. Hellerem v čele se teď po dvaceti letech věci zhostila vcelku korektně a rychle: habilitační řízení bylo uvedeno do pohybu a ukončeno veřejnou obhajobou, o jejímž (pozitivním) výsledku měl být informován rektorát. A tady vyvstal problém: tehdy v roce 1970 napsali posudek jako oponenti prof. Heller a prof. Smolík. Kupodivu se zjistilo, že Smolíkům

posudek se z dokladů ztratil (jí jsem měl pouze první dvě strany, které mi v opisu tehdy Smolík dal, ale poslední stranu mi nedal, protože - jak tehdy říkal - špatně založil kopírák). Prof. Ondra, který v posledních letech před listopadem filosofii na fakultě přednášel, se tedy ochotně nabídl, že napíše jakýsi zkrácený posudek, jímž se s Hellerovým posudkem ztotožňuje. Na fakultě tehdy byly administrativní síly, které všem změnám, k nimž docházelo, kladly odpor. Proto jsem chtěl ještě na poslední chvíli zkontrolovat, co vlastně se bude v mé věci na rektorát posílat - a dobře jsem udělal. Zjistil jsem, že v přílohách je sice Hellerův kladný posudek, ale že tam je také negativní hodnocení prof. Lochmana z roku 1970, o kterém předtím všichni říkali, že to nebyl vůbec posudek, nýbrž jen několik řádek v soukromém Lochmanově dopise prof. Dobiášovi. Tak jsem si Lochmanův posudek nejprve okopíroval, z celé věci jsem udělal trochu dusno, dohlédl jsem, aby na rektorát šly jen právoplatné posudky (v průběhu habilitačního řízení se totiž Lochmanův neoficiální posudek nejen neobjevil, ale ani se o něm nemluvilo), a pak jsem nějaký čas čekal (a mezitím jsem na obou fakultách přednášel jako odborný asistent).

Když se nic nedělo a já jsem byl stále pouhým odborným asistentem, začal jsem se starat - a zjistil jsem, že prof. Smolík kromě zprávy o ukončeném habilitačním řízení nic nenapsal a zejména náležitým způsobem neinformoval rektorát, ani nežádal o mé jmenování (měl prý za to, že to učiní děkan filosofické fakulty). Zjistil jsem to v době prázdnin, kdy prof. Smolík (tehdy ještě děkan až do nástupu nového děkana Trojana) byl na dovolené mimo Prahu. Napsal jsem mu proto dost ostrý dopis a on pak poměrně rychle uvedl věci na správnou kolej. To byl pro mne ovšem jeden z důvodů, proč jsem svou přítomnost na Komenského theologické fakultě, která se po vstupu do rámce Karlovy univerzity přejmenovala na Evangelickou theologickou fakultu, nepovažoval za záležitost příliš perspektivní. Kromě (některých, snad většiny) studentů a prof. Hellera se na mne většina ostatních dívala ne-li jako na cizí těleso, tedy alespoň se zřetelnou nedůvěrou (alespoň se mi to tak jevilo).

Uvítal jsem proto, když mi nově zvolený děkan Filosofické fakulty Homolka navrhl, abych předložil potřebné materiály a žádost o zahájení profesorského řízení. Zašel jsem tedy s materiály na oddělení vědy, ale tam jsem se setkal s takovou arogancí a přímo návykem (nejspíš stranicko funkcionářským) učitele fakulty co možná buzerovat, že jsem zhnusěn odešel a všeho zanechal. Teprve po čase, když se mne děkan Homolka znovu ptal, proč jsem ještě nic nepředložil, vyložil jsem mu, že s dámou (či spíše soudružkou), která to má na starosti, nehodlám dále jednat, protože nehodlám přijmout submisivní roli žadatele nadřízeného orgánu o nějakou laskavost. Homolka to dal trochu do pořádku a já jsem tedy materiály znovu předložil. Proč jsem to vlastně udělal? Chtěl jsem, aby profesorské řízení proběhlo na jiné fakultě, přesně: na fakultě, kam to náleželo. V pohnutých přechodných dobách je ovšem možné leccos. Sám jsem byl velmi neuspokojen postupem své habilitace. Nešlo mi jen o to, že při samotném řízení vlastně byla (nejenom přede mnou, ale zřejmě i před několika dalšími členy vědecké rady) zamlčena okolnost, že před dvaceti lety napsal Lochman na mou práci negativní posudek. Sám jsem věděl, že moje habilitační práci byla napsána velmi narychlo, že byla poměrně krátká (jen o málo delší než kdysi Hromádkova, který ji psal také na rychlo), že měla poněkud přemrštěný seznam literatury (to bylo proto, že jsem v té rychlosti nebyl schopen posoudit, kterou z prací, jež jsem měl v evidenci, mohu vypustit), atd. Zásadně jsem však nemohl připustit, aby se jednalo o nějaké nové práci nebo o nějak upraveného textu práce staré, protože by to pro fakultu znamenalo jakousi exkulpací. Mnohem víc mi vadilo, že při mé habilitaci nebyl přítomen ani jediný filosof z profese. Právě proto jsem stál o to, aby profesorské řízení proběhlo v náležitém prostředí a za účasti a zejména oponentury skutečných filosofů (byl to tehdy Sobotka a brněnský Nový).

Na filosofické fakultě ovšem také nebylo všechno v pořádku. Studenti a také katedra chtěli, abych kandidoval na funkci děkana (když skončilo první období prof. Černému). To jsem odmítl, a to zejména proto, že jsem už věděl, jak by to se mnou dopadlo jako s někým, kdo se v situaci fakulty dost nevyzná: byl bych příliš závislý na těch, kdo se vyznali, protože tam celá leta už byli. A zároveň jsem nebyl dost připraven si správně vybrat proděkany - většinou jsem o učitelích fakulty moc nevěděl. Nehodlal jsem poskytovat alibi eventuelním šikulům. Odolal jsem proto tlaku a volil jsem raději práci přednáškovou a seminární - vždyť jsem to v plném rozsahu nikdy nemohl dělat, a musel jsem dokázat sám sobě, že toho jsem schopen. Také z toho důvodu jsem si podržel přednášky i semináře na obou fakultách - neměl jsem dokonce v úmyslu na filosofické fakultě zůstat tak dlouho. Necítil jsem se tam dobře, i když mi po pravdě řečeno nikdo nepřeložil ani stéblo přes cestu. Musím dát za pravdu Karlu Kosíkovi, který po několika málo letech po návratu na fakultu (myslím, že to bylo v roce 1993) odešel do Filosofického ústavu Akademie, a který prohlásil, že se na fakultě cítil být jen trpěn. Nebylo to nijak napadné, ale ten pocit byl nepochybně oprávněný, a to nejen u něho, ale dokonce i u mne. Situace se změnila teprve s příchodem Zdeňka Pince, který z rozhodnutí děkana Homolky převzal prozatímně vedení katedry filosofie po profesorce Peškové.

[jiná verze posledních dvou odstavců:]

Uvítal jsem proto, když mi nově zvolený děkan Filosofické fakulty Homolka navrhl, abych předložil potřebné materiály a žádost o zahájení profesorského řízení. Zašel jsem tedy s materiály na oddělení vědy, ale tam jsem se setkal s takovou arogancí a přímo návykem (nejspíš stranicko funkcionářským) učitele fakulty co možná buzerovat, že jsem zhnusěn odešel a všeho zanechal. Teprve po čase, když se mne děkan Homolka ptal, proč jsem ještě nic nepředložil, vyložil jsem mu, že s dámou (či spíše soudružkou), která to má na starosti, nehodlám dále jednat, protože nehodlám přijmout submisivní roli žadatele. Homolka snad nějak zakročil, protože další jednání už probíhalo jakoby v ozbrojeném příměří. Navzdory jisté ztrátě času se nyní věci posunuly a habilitační řízení bylo stanoveno – shodou okolností – na tentýž den, kdy jsem měl (spolu s dalšími, se Sousedíkem, Fialou aj.) odletět do Itálie na malou konferenci, pořádanou Nadací Konrada Adenauera. Proto jsem je musel nechat odletět a přiletět za nimi o den později. (O tom jinde, byl to tak trochu horror.) Profesorské řízení proběhlo hladce, jmenován jsem byl o několik měsíců později. Považoval jsem to nejen za výhodu, ale za skutečnou nezbytnost, abych byl jmenován na filosofické fakultě, protože habilitační řízení na fakultě theologické proběhlo dost pro mne neuspokojivým způsobem, zejména protože nebyl přítomen žádný filosof a dokonce nikdo odjinud. Bylo to jen takové rehabilitační řízení, jehož váha nebyla veliká. Děkan Homolka mne později jmenoval členem vědecké rady fakulty. Tam se však ve skutečnosti nedělalo téměř nic jiného, než že se – jak jsme si zvykli říkat – “docentizovali” nové docenti a “profesorizovali” noví profesori. Velkou většinou šlo o lidi odborně ne dost zdatné, zejména v podivných nových oborech nebo i v oborech sice tradičních, ale stejně tradičně velmi upadlých. Stále více se ukazovalo, že naprostou převahu nejen na fakultě, ale zejména také ve vědecké radě mají ti, co tam “všeci boli” a nyní si hráli na “také dissidenty”.